

Horthy Miklós és a kassai bombázás

A 70 éve történt és megfejthetetlennek, valamint dokumentálhatatlannak hitt, s a magyar közvélemény történelem iránt érdeklődő részét máig foglalkoztató incidens témája az elmúlt időszakban váratlan új fejleményekkel gazdagodott. A rendszerváltozás előtt évtizedekig kizárólag csak a magyar és német vezérkar összeesküvéseként interpretálhatták a hazai szerzők. És sokáig lelkesen és skrupulusok nélkül tették a dolgukat. Csak a 80-as évek elején merészelt a koncepció mellé kérdőjeleket tenni a nagy tehetségű és magas helyről támogatott történész, Ránki György, amikor megkockáztatta, hogy akár más variáció is elképzelhető, ugyanis nem valószínű, hogy a merénylők, ha magyarok és németek lettek volna, elpusztították volna a híradástechnikai szempontból kulcsfontosságú kassai Főpostát és megöltek volna a hozzá közeli laktanyában nyolc magyar katonát. A Műnchenből gyakran hazaszóló Borsányi Julián¹³² ehhez hozzátette: a magyar adott a magyar felkelőknek katonatisztek neveltetésétől, hazafiságától távol állott volna „Rákóczi városára” és hazája népére bombát dobni. A munkamániás öregúr, aki hivatalos vizsgálatot is folytatott annakidején a megbombázott városban¹³³ fáradtságot, időt és pénzt nem kímélve kutatásokba kezdett és a javarészt nyugatra menekült egykori magyar repülősök és felderítők körében folytatott levelezést. Előbb németül majd magyarul adta közre az így született tanulmányokat és dokumentumokat, de sohasem tudott megszabadulni preconcepciójától, attól, hogy az elkövetők csak szovjetek lehettek, még ha tévedésből, rossz navigálás következtében is¹³⁴, mert valószínűleg az akkor már a szovjetek ellen hadat viselő Szlovákia németek által irányított eperjesi híradó központjára kívántak támadni. Már a támadás másnapján és a későbbi vizsgálatok során is tisztázódott, hogy a szinte tökéletes bombavetést szovjet bombákkal hajtották végre. A kérdéssel évtizedek óta foglalkozó, de a nyilvánosságot kerülő kutató, Kovács István nyugállományú ezredes még közel 50 év múltán is talált Kassán repeszmaradványokat, amelyeket metallurgiai vizsgálatoknak vetett alá, és igazolta a bombák szovjet eredetét. Interjút is készített olyan szemtanúkkal, akik arra emlékeztek, hogy nemcsak felségjel nélküliek voltak a gépek, hanem ismeretlen típusúak, kifejezetten „rozogák”, ahogyan egyikük fogalmazott. Hasonlóan nyilatkozott később, a háború után, a német-magyar összeesküvés mellett – valószínűleg megfélemlítve – hitet tevő Krúdy Ádám is, a kassai repülőtér parancsnoka, amikor megpillantotta a berepülő, szerinte „klozetokat” az égen. Csak akkor döbbsent meg, amikor robbanni kezdtek a bombák és füstfelhő kerekedett a Postapalota körül a Belvárosban.

Rengeteg energiát fordítottak Borsányi levelező partnerei Kanadától Németorszáig és a hazai kutatók arra, hogy megfejtsék a repülőgépek típusát, a bombák eredetét és főképpen azt, hogy vajon miért álcázták a támadókat? Mert, ha szovjetek lettek volna, nem lett volna dicsőség, hogy a váratlan rajtaütés elszenvedése után – amely során repülőgép állományuk közel felét a Földön semmisítette meg a Luftwaffe – néhány nappal vörös csillagos gépeikkel támadni tudtak? De miért éppen Magyarország ellen tették volna, amelyik egyedül szomszédjaik közül még nem támadta meg őket és nyílt románellenességénél fogva taktikai lehetőséget rejtett magában az együttműködésre, mint ahogyan azt Molotov külügyminiszter óvatos célzásai Kristóffy József moszkvai követvel érzékeltették?

¹³² Álnevén Bell ezredes, aki 1956-ban a Szabad Európa Rádión keresztül harcászati tanácsokat adott a magyar felkelőknek.

¹³³ 32 halott, több, mint 200 súlyos sebesült volt és sokmillió pengős kár keletkezett.

¹³⁴ 13 óra 7 perc volt és ragyogó napsütés.

Arra az egykori profi pilóták és a hadtörténészek nem sok gondot fordítottak, az amatőrökről nem is beszélve, akiket mostanában „virtuális kutatóknak „ csúfolnak maguk között a

levéltárosok, hogy kissé tágabb, azaz valódi történelmi kontextusba helyezték a problémát. A „cui prodest?“, „a kinek a javát szolgálja?“ elvnek kétségtelenül a vezérkari provokáció felelt meg. De a Magyar Királyi Vezérkar főnöke, Werth Henrik nem titkolódzott, amikor hetek óta a kormányhoz és a kormányzóhoz intézett beadványaiban sürgette a magyarok nyíltabb kiállítását a németek mellett, majd június 22-e után a gyors csatlakozást a Szovjetunió elleni támadáshoz, hiszen a románok, a finnek és a szlovákok már megindultak, s nyilván benyújtják majd a számlát a magyaroktól elszenvedett területi veszteségeikért. Horthy Miklós azonban csak a diplomáciai kapcsolatok megszakítására volt hajlandó, ami betű szerint következett a háromhatalmi egyezményhez és az Antikomintern Paktumhoz való csatlakozásunkból.

Az utókor elemzői számára nem lehet kétséges, hogy előbb-utóbb belekényszerült volna hazánk a konfliktusba, de egyáltalán nem mindegy, hogy milyen áron, és mikor. Bár a németek mindig emberhiánnyal küszködtek, kikényszeríthették volna ezt, akár katonai megszállással is. Néhány hétig a németek és csodálóik szemében könnyű prédának látszott az Európát legázoló, s Angliát lebombázó Németország számára a Szovjetunió. Nem is teketóriázott sokat a kassai támadásról és az utána történt rahói, a 275. kilométerkö közelében végrehajtott, egyértelmű jelzést viselő szovjet vadászgépek vonat elleni támadásáról értesülő magyar katonai és politikai vezetés. A már napok óta presszió alatt álló Bárdossy László miniszterelnök több kételkedőnek odasúgta: ha a kormányzó úr és a katonai vezetés úgy szeretné tudni, hogy oroszok voltak, akkor adjunk igazat nekik. Ullein-Reviczky Antal sajtófőnök szerint, értesülve a kassai bombázásról magába roskadt, s csak annyit válaszolt kérdésére, mitől változott meg „öt perc alatt“ az álláspontja: „ Mit nem értesz? Hogy az oroszok megtámadtak bennünket, vagy azt, hogy mi reagálunk rá?“ „ De hát biztos, hogy az oroszok voltak?, kiáltottam fel. A következőt válaszolta:” Mivel a vezérkar főnöke, nyilván egyetértésben a németekkel, megállapította, hogy az oroszok voltak, s mivel a kormányzó úr is azt hiszi – hát ők voltak és kész!”¹³⁵ Bárdossy a népbírószági tárgyaláson – megőrizve tartását, nem vádaskodva, de hasonlóan nyilatkozott Major Ákos, a vád elnöke kérdéseire.

E(lnök): „ Hozzjárult-e a Szovjet-Oroszország elleni hadiállapot kimondásához az államfő? V(ádlott): AZ ÁLLAMFŐNEK VOLT EZ EREDETILEG A KÍVÁNSÁGA. A kormányzó mihelyt arról értesült, hogy bombázások történtek, amelyek kétrendbeliek voltak és nem ugyanazon a napon történtek, az volt a kívánsága, hogy ezek megfelelő megtorlására azonnal megtéssenek az intézkedések. DIPLOMÁCIAI JEGYZÉKVÁLTÁSRA MÁR nem volt lehetőség, mert hiszen a két ország között megszakadtak a diplomáciai kapcsolatok.

A közvetve való elintézés pedig olyan hosszú időt vett volna igénybe, hogy az azonnali megtorlást lehetetlenné tette volna. Én nem akartam a minisztertanácson a kormányt befolyásolni azzal, hogy ismertetem velük az államfő elhatározását.

E(lnök): Ismerte a minisztertanács és az államfő a KRISTÓFFY-FÉLE sürgönyt?

V(ádlott): Emlékezetem szerint igen A jegyzőkönyvek nem lettek kijavítva. A jegyzőkönyvben foglaltak nem teljesen fedik a valóságot, mert a jegyzőkönyvvezető nem gyorsírással jegyezte a történeteket. A KRISTÓFFY-FÉLE sürgönybe ellenzék nem kapcsolódott bele, mert ellenzék komolyan nem volt. KERESZTES-FISCHER Ferenc ellenvetése arra szorítkozott – amint ez a jegyzőkönyvből is kitűnik, – hogy EGYELŐRE még várjunk.

E(lnök): Ismerték a miniszterek a KRISTÓFFY-FÉLE sürgönyt?

V(ádlott): Ismerték. Ismertetem minden körülmények között az államfővel is, az események a távirat tartalmán túlhaladtak és azt tárgyalanná tették. A dolog nem azon fordult meg, milyen volt a szovjet elgondolása, hanem, hogy Németország belevitt-e bennünket

¹³⁵ Az emlékező elég nyilvánvalóan fényezi önmagát, azonban a drámai pillanatokra való emlékezés hitelesnek tűnik. Ullein-Reviczky Antal: Német háború-orosz béke. Európa, Bp. 1993. 99. old.

MÁRIS a háborúba, avagy később visz be. Ezen a síkon történt az állásfoglalás. KERESZTES-FISCHER ellenvetése csak azt tartalmazta, hogy „egyelőre” várjunk.”¹³⁶

Majd visszatérünk rá, hogy ez 1945 után miért Bárdossy és miért nem Horthy életébe került?

A történelmet egysíkúan szemlélők, az egyszerű, nyilvánvaló összefüggéseket feltételezők kutatásaik, „rejtvényfejtésük” során abban reménykednek megtalálható a megkérdőjelezhetetlen lelet, a biztos dokumentum egy történés megmagyarázására. A történelmet folyamatában és bonyolult összefüggéseiben vizsgáló történészek nem bíznak a csodában, a témák könnyű materializálhatóságában. (Milyen volt a bomba, milyen típusú volt a masina stb.) Tudják, hogy a húsból és vérből, összetett szürkeállományból álló, s nem utolsó sorban lélekkel rendelkező, tehát hiú, elismerésre vágyó, féltékeny, vagy akár bosszúra szomjazó, döntéshozó ember, s társadalmi közössége cselekedetei nem feltétlenül racionálisak. A történészek utólagos rekonstrukciója mégis gyakran az ún. „lopakodó determinizmus” jegyeit viseli magán, ugyanis a következmények ismerete feledteti az egykori döntéshozó és cselekvő bizonytalanságát, „miszerint a döntésből egyenesen annak kellett következnie, ami utóbb előállt. A következmények ismeretétől a vizsgálati személyek szándékuk ellenére sem tudnak eltekinteni, ez az ismeret befolyásolja őket mások ítéletével szembeni várakozásaikban is, sőt annak felidézésében is, hogy a következmények bekövetkezése előtt önmaguk mit vártak.”¹³⁷ A rejtélyes kassai események titkának megfejtése sem a Bárdossy-perben, sem a témával évtizedek óta foglalkozó számos történelmi munka szerzőjének sem sikerült, valószínűleg azért, mert a fenti csapda-helyzetet nem tudták elkerülni. A történészek többsége által preferált „cui prodest” elv alkalmazása sem szerencsés az egyedi, sajátos események megmagyarázására, hiszen egyáltalán nem biztos, hogy minden történés mögött ott áll egy vagy több kedvezményezett. Például meghatározható-e kinek kedvezett az első vagy a második világháború? A történelem kiszámíthatatlanul gomolygó folyamata egyáltalán nem látható előre, ezért szinte minden döntés magában hordozza a sötétbe ugrás veszedelmét. Csak a leegyszerűsített vulgármaterialista szemlélet hisz az egyszerű, minden történelmi eseményre ráhúzható sémák alkalmazhatóságában. A bonyolult és változékony pszichológiai helyzetek még a szereplők vagy az utókor számára is tudat alatt elvezethetnek a vázolt „lopakodó determinizmus” eluralkodásához.

Igaz, hogy méltatlan kiadásban, rossz fordításban, komoly jegyzetek nélkül 2006-ban végre megjelent C.A. Macartney brit professzor hatalmas monográfiája magyarul („Október tizenötödike. A modern Magyarország története 1929-1945. I./ 665 old./ – II./619 old./ Gede testvérek) A szerző miközben alaposan ismerteti hazánk gazdaság- és társadalomtörténetét (Ránki személyesen ismerte, sokat tanult tőle!), foglalkozik a térség népeinek vetélkedésével és a politikusok döntéseit, jellemét meghatározó vonásokkal. Nem ördögöket ábrázol, hanem tradíciók, neveltetés és ambíciók által mozgatott saját és nemzetük érdekét jól-rosszul érvényesítő személyiségeket. Hosszú éveket töltött Magyarországon, mindene volt a választott, egzotikus világ eseményeinek figyelése és elemzése. Megjegyezte, hogy a kassai bombázást követő napokban nemcsak a kommunista oldalról preferált katonai összeesküvés legendája terjedt el, hanem a szlovák változat is, miszerint az 1939 márciusi, magyar győzelemmel végződő szobránci magyar- szlovák légicsata, majd az iglói repülőtér bombázása után, ahol több személy életét veszítette, az 1941 június 26-án már egy napja szovjetellenes háborút vívó szlovák pilóták fizettek meg sérelmeikért. Az itthon általában lebecsült, mert a katonai egységek elnevezését és számozását időnként eltévesztő Gosztonyi Péter arról is írt a nyugati magyar sajtóban, hogy az 1935-ben kötött szovjet- csehszlovák szerződés nyilvánosságra nem hozott passzusai szerint nemcsak mintegy 100 szovjet típusú,

¹³⁶ A Bárdossy per. A tárgyalás és az ítélet 2.. A Magyar Országos Tudósító és a Magyar Távirati iroda hivatalos kiadásaiból szerkeszti ÁBRAHÁM FERENC és KUSSINSZKY ENDRE. Híradó könyvtár, Bp. 1945. 9. old.

¹³⁷ Baruch Fischhof: Utólagos előrelátás: visszafelé gondolkodás. In: Történelmi és politikai pszichológia. (Szerk.: Hunyadi György), Osiris, Bp. 1998. 280. old.

SB-2-es bombázót gyártottak a Skoda Művekben, hanem jelentős fegyver és lőszervásárlások is voltak csehszlovák részről. Néhány év múlva ezek német illetve szlovák kezekbe kerültek. De nem kell ilyen „messzire” visszamenni a történelemben. 1941. áprilisában a több száz repülőgéppel rendelkező jugoszláv légierő nemcsak bombázta Szegedet és Pécsét, még a magyarok megindulása előtt, hanem mintegy 150 németektől vásárolt gépük átrepült a Szovjetunióba hazánkön keresztül. Tehát sem a gépek típusa, sem a bombák gyártási helye nem adhat biztos választ az elkövetőkre vonatkozóan.

A Kádár- korszak vége felé, amikor a rezsim már egyre több gőzt engedett ki rosszul zakatoló gépezetéből, nyíltan lehetett a románokat kritizálni, nyomdafestéket látott hazai folyóiratokban a román variáció, miszerint Antonescu marsall gépei bombázták volna Suceavából Kassát, hogy miközben keleten harcolnak a bolsevizmus ellen, ne maradjon intakt a hátukban a magyar haderő, induljanak meg ők is végre. Egy neves magyar pilóta, Pirithy Mátyás írta erről az elképzelésről, hogy ő Bukarestben járván hallotta, hogy a románok a háború gyors befejeződésében bíztak, s egyáltalán nem kívánták, hogy a magyarok is érdemeket szerezzenek a szovjet harcmezőkön, mert akkor nem kaphatják vissza Észak-Erdélyt.¹³⁸

2008-ban jelent meg a Hadtörténelmi Intézet és a Kairosz kiadó együttműködésének köszönhetően Hardy Kálmán altábornagy, amerikai fogságba esett egykori berlini katonai attasé terjedelmes emlékirata („Az Adriától Amerikáig”), amelynek előszavát Jeszenszky Géza írta, aki a család kérésére hazahozta Amerikából akéziratot.¹³⁹ A könyv meglepő részleteket tartalmaz, mert ahogyan Jeszenszky fogalmaz az előszóban: „Kiemelendő, hogy a hadifogságban német tisztektől kapott információi azt valószínűsítik, hogy Kassa bombázását mégis a németek hajtották végre, magyar katonai közreműködéssel. (Szemben azzal a feltevessel, hogy szovjet gépek voltak a tettesek, esetleg tévedésből, összetévesztve Kassát a közeli Eperjessel, vagy mivel térképeik nem jelezték, hogy Kassa már nem tartozik a Szovjetunióhoz előző nap hadat üzent Szlovákiához.) A klasszikus „cui prodest?” elv mindenképpen a németekre utal.”¹⁴⁰ Hozzátehetjük, hogy a bőbeszédű, hallatlan emlékező tehetséggel rendelkező tábornok informátorai már a nürnbergi per fordulatairól is értesülhettek, ahol a magyar háborús felelősség kérdésével kapcsolatban felolvasták a magyar katonai elhárítás egykori főnöke, Ujszászy István Szovjetunióban kicsikart vallomását, amelyben magyar-német összeesküvésnek tulajdonította a merényletet: „Meg vagyok győződve arról, hogy a kérdéses bombázásokat szovjet felségjelekkel álcázott német repülőgépek hajtották végre.”¹⁴¹ Azonban a kémfőnöknek is csak meggyőződése volt és következtetett...

Sokan nem sokra becsülik a 70-es és a 80-as években magyarul is megjelent ún. szovjet tábornoki emlékiratokat dagályos dicsekvéseik és háryjánoskodásaik miatt. Mégis érdemes őket kézbe venni, mert akadnak bennük elszólások vagy tudatos célozgatások lényegi dolgokra. 1973-ban jelent meg I.H. Bagramjan: visszaemlékezése.¹⁴² 1941. júniusában a Kárpátok gerincvonalán húzódó kb. 150 kilométer hosszú magyar-szovjet határ mögött elhelyezkedő Délnyugati Front ezredese volt. „Ideje, hogy áttérjünk a védelemre” c. fejezete ezzel kezdődik: „Már öt napja és öt éjszaka folyt a határ menti övezetben a hallatlanul elkeseredett ütközet... Ezekben a feszült napokban a légierőnk új parancsnokot kapott. J. Sz. Ptuhint Moszkvába rendelték, helyére F.A. Asztahov repülő altábornagy került. A légierők

¹³⁸ Winkler László: A magyar repülés története. 1927-1945. Hadtörténelmi Levéltár. Tanulmánygyűjtemény 3327. sz. III. 53-54. old.

¹³⁹ Hardy Kálmán: Az Adriától Amerikáig. Kairosz kiadó-Honvédelmi Minisztérium Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Budapest, 2008.

¹⁴⁰ I.m. 8. old.

¹⁴¹ Harszti György /szerk./: Vallomások a holtak házából. Corvina, 2008. 595. old.

¹⁴² I.H. Bagramjan – a Szovjetunió marsallja: Így kezdődött a háború. Zrínyi Katonai kiadó / Kossuth könyvkiadó, Budapest, 1973.

korábbi törzsfőnökét, Laszkin tábornokot J. Sz. Skurin tábornok váltotta fel.”¹⁴³ Számoljunk csak! A háború ötödik napján, 26-án történt Kassa bombázása. Csak nincs valami összefüggés?

Szolzsenyicin enciklopédikus GULAG-jában megemlékezik a nyári visszavonulás miatt Sztálin által bűnösnek tekintett tábornokok letartóztatásáról:” A tábornokok között a repülőök voltak többségben, ott volt a légierő parancsnoka, Szuskevics, J. Sz. Ptuhin tábornok (’Ha ezt tudom – mondta – először Szeretett Apánkat szórom meg bombával, aztán szállok le”) és mások.”¹⁴⁴ Ptuhin sorsa hamarosan beteljesedett, 1942. februárjában végezték ki. Peranyagának ismerete nélkül talán kockázatos arra következtetni, hogy szerepe lehetett letartóztatásában a kassai ¹⁴⁵ incidensnek, ami, akár tévedésből történt, akár Szlovákiából a Szovjetunióba menekült pilóták magánakciójaként, szovjet gépek felhasználásával, szerzett egy újabb ellenfelet a sztálini birodalomnak. Bár a magyar honvédség felfegyverzése még korántsem fejeződött be, de az akkori 14,6 milliós 172 ezer négyzetkilométeres ország megjelenése azon a küzdőtéren, a szovjet Délnyugati Fronton, ahol a háború többi frontszakaszával szemben csak viszonylag gyenge erők álltak, tovább fokozta a szovjetekre nehezedő nyomást. Ezért is tudott aztán a magyar Gyorshadtest szinte ellenállás nélkül néhány hónap alatt több száz kilométerre behatolni a Szovjetunióba.

A magyar semlegesség fenntartására mindazonáltal kevés esély mutatkozott, még ha Molotov próbálkozott is visszatartani a magyarokat a támadástól. A szocialista időszakban hangoztatott állítólagos szovjet jóindulatról szóló legendáról, amelyet – többek között – Péter János egykori külügyminiszter próbált meg tudományos érvekkel alátámasztani¹⁴⁶, Kolontári Attila bebizonyította monográfiájában, hogy nem felelt meg a valóságnak. A szovjetek már a diplomáciai kapcsolatok megszakításakor kifejezetten gorombán bántak a moszkvai magyar követség diplomatáival, miközben az ő diplomatáik jó ellátásban részesültek, mind az alsógödi internálás során, mind a Törökországon keresztül zakatoló vonat étkezőkocsival való ellátása révén.¹⁴⁷

Sajátosan alakult a szovjetek viszonya a világháború után a magyar hadba lépés felelősségének kérdéséhez. Sztálin határozott nemet mondott Horthy Miklós háborús bűnösnek való elítélésére. Vajon mi motiválta a közismerten könyörtelen diktátort? Megérintette talán Horthy 1944 szeptember végi hozzá intézett személyes hangú és saját kezűleg (!) írt mentegető levele, amelyben így fogalmazott: „Most szereztem tudomást arról, hogy a Kassát és Munkácsot ért légitámadás után Molotov külügyminiszter – a magyar követtel folytatott megbeszélés során – kifejezésre juttatta a Szovjetuniónak Magyarország iránt táplált békés törekvéseit. Ha ez megfelel a valóságnak, tragikus, mert nem ért el hozzám idejében....Amikor delegátusaimat teljhatalommal felruházva elküldöm a fegyverszüneti tárgyalásokra, kérem Önt, hogy kímélje meg ezt a szerencsétlen országot...” Ha az ország nem is kapott kíméletet, Horthy Miklós nem került fel a háborús bűnösök listájára, pedig a szövetségesek egyik kedvence, Joszip Broz Tito kezdeményezte az újvidéki véres események miatt. Meg kell jegyeznünk, hogy Horthy Miklós sokáig hitt a szovjet támadásban. Még ebben a szorult helyzetben írt levelében is úgy fogalmazott: „Ha ez megfelel a valóságnak.” 1946-ban a Nürnbergi Legfelsőbb Bíróság ügyészének írt levelét úgy fejezte be, hogy „A német nyomás ellenére megtagadtam a Szovjetunióhoz szóló hadüzenet küldését. Ezt csak azután adtam ki, hogy ők Kassát és Munkácsot bombázták.”¹⁴⁸ Emlékiratában viszont már azt

¹⁴³ I.m. 141-142. old.

¹⁴⁴ Alekszandr Iszajevics Solzszenyicin: A Gulag szigetvilág. 1918-1956. I-III. Európa, 1993. I. kötet, 100. old.

¹⁴⁵ Solzszenyicin: A GULAG szigetcsoport I-III. I. kötet, 100. old.

¹⁴⁶ Péter János: A magyar-szovjet diplomáciai kapcsolatok történetéből. 1939-1941. Kossuth könyvkiadó, 1979.

¹⁴⁷ Kolontári Attila: A magyar-szovjet kapcsolatok története. 1918-1941. Napvilág kiadó, Bp. 2008.

¹⁴⁸ Horthy a londoni rádióból arról értesült, hogy Nürnbergben egy szovjet vádló szerint a németek Magyarországnak szovjet területeket ajánlottak fel 1941. június 22-e, a Szovjetunió megtámadása után, ha belép a németek oldalán a háborúba. Horthy önértetesen megírta Robert N. Jackson ügyésznek, hogy Magyarország csak az egykori történelmi országhoz tartozó területek elfoglalására törekedett, s Hitler ajánlatát egy határmenti

írta, hogy Bárdossy László korabeli miniszterelnök 3 év múlva ismerte csak be, hogy nem tájékoztatta Kristóffy számjeltáviratáról, amelyben Vjacseszlav Molotov szovjet külügyminiszter Magyarország semlegessége esetére támogatásáról biztosította az erdélyi kérdésben Romániával szemben. Némi fenntartással, de beismerte, hogy Molotovnak volt igaza.¹⁴⁹ Mindenesetre nem valószínű, hogy „acélos Szoszó” megértést tanúsított volna, ha nincs tudomása arról, hogy Kassát – méghozzá tévedésből – Ptuhin tábornok pilótái bombázták. Persze mindez csak feltevés, ám valószínűsíti az a körülmény, hogy egy orosz hadtörténész 2009. decemberében feltette az internetre a Délnyugati Front légierőinek haditervét, amelyet 1941. május 31-én írt alá a június 26-án letartóztatott két tábornok, Ptuhin és Laszkin. Felettből érdekes olvasmány. Tartalmazza a Front hatókörébe eső legfontosabb célpontokat, főleg azokat a településeket, ahol repülőterek és fontos objektumok vannak, valamint a lerombolandó hidak és vasúti létesítmények adatait. A Délnyugati Front támadása Dél- Lengyelországon és Szlovákián (!) keresztül a németek birtokolta hatalmas iparvidék, Szilízia elfoglalására irányult volna. Északon Breslau (Wroclaw), délen Csadca a legnyugatibb célpont. Számunkra különösen figyelemreméltó, hogy a támadás Magyarországtól északra a Dukla, Eperjes, Poprad, Csadca vonalon haladt volna. Kassa nincs említve a haditervben¹⁵⁰, csupán Miskolec (nyilván Miskolc), Szeged, mint román város, valamint Tirgu Mures, azaz Marosvásárhely. Kétségtelen, hogy a terv számolt a magyar repülőterek elleni támadásokkal, de sem hidakat, sem vasutakat nem vett számításba területünkön.

Visszatérve Horthy Miklós kormányzó szerepére: megállapíthatjuk, hogy döntő szava volt politikai és katonai kérdésekben. A szakirodalom is felfigyelt arra, hogy a 20-as években még átadta a kezdeményezést miniszterelnökeinek, különösen Bethlen István tevékenysége nyugtatta meg, és háttérbe vonult. Még Gömbös Gyula idején sem szólt bele gyakran operatíván a politikába. A harmincas évek végén szerepe előtérbe került. Mivel nem mélyedtünk el a témában, nem tudunk állást foglalni abban, hogy a kormányzói jogkör kiszélesítése tette lehetővé személyének előtérbe kerülését, vagy az utóbbi eredményezte alkotmányos megerősödését. Tekintélye folyamatosan nőtt, talán azért is, mert egykori harcostársai vagy meghaltak, vagy a magánéletbe távoztak. Bethlen, bár többször szóba került a neve miniszterelnökként, nem vállalta a kormányelnökséget, de fontos tanácsadóként segítette a háttérből a kormányzót. Az ország 1938-ban elkezdődött látványos külpolitikai sikersorozata megsokszorozta Horthy aktivitását.¹⁵¹ Kedvére való volt sütkérezni a dicsőségben és élvezni az állampolgárok egyre növekvő számának az elismerését. A fehér lovon való bevonulás szimbolikusan is megfelelt értékrendjének, s további lépésekre ösztönözte. 1938 elején, a nevezetes Kiel-i látogatás idején még óvatos volt. Nem fogadta el Adolf Hitler ajánlatát a Csehszlovákia elleni fegyveres együttműködésre vonatkozóan. Igaza volt, hiszen a gyakorlatilag még légierő nélküli ország védtelenül állt volna szemben Csehszlovákiával, és súlyos veszteségeket szenvedett volna, ha harcra kerül a sor. Hitler ezért visszavágott, s amikor bevonult Prágába, ugyanezt nem engedte meg Magyarországnak a

kicsiny, de olajkutatkkal rendelkező terület elfogadását visszautasította. Gróf Edelsheim Gyulai Ilona Horthy István kormányzóhelyettes özvegye. B. ecsület és kötelesség 2. 1945-1998 Európa, Bp. 2001. 105. old.

¹⁴⁹ „Molotov ígéretének, melyet Kristóffynak tett, bizonyára kérdéses az értéke; nagyhatalmak ilyen vonatkozásban nem éppen tartózkodóak, ha arról van szó, hogy kis államokat bevonjanak a háborúba, vagy attól távol tartsanak, különösen pedig akkor, ha ígéretük másnak a számlájára történik. Moszkva cáfolata azonban – szemben a saját vezérkari főnökünk jelentésével – megfelelt a valóságnak!” Horthy Miklós: Emlékirataim. Európa, Bp. 1990. 251. old.

¹⁵⁰ A kassai repülőtér az 1939-ben alapított Horthy Miklós Repülő Akadémia birtokában volt. Nem számított jelentős légibázisnak.

¹⁵¹ 1. A római katolikus egyház Magyarországon rendezte meg az Eucharisztikus Kongresszust. 2. Ősszel elkezdődött a kezdetben békés, majd egyre nehezebbé váló revíziós területgyarapítások sorozata. Kétségtelen, hogy a hitleri Németországgal és a Mussolini vezette Olaszországgal együttműködve, de döntően békés úton, kezdetben az összes nagyhatalom egyetértésével zajlottak az események.

szlovák-lakta Felvidék esetében, hanem –koncepciót váltva – szabad kezet adott Jozef Tisonak Szlovákia létrehozására. Talán ez a tanulság vezetett oda, együtt az újabb német katonai sikerekkel, hogy 1941. júniusában vállalta a hadba lépést a Szovjetunió ellen. Bárdossy László, ahogyan a történések is megerősítik, súlytalanul állt miniszterelnökként a kormányzó mellett. Meghajolt az akarata előtt, s mint népbírósi tárgyalásának jegyzőkönyve is bizonyítja, még az akasztófa árnyékában is tisztelte Horthy Miklóst. Híven vallotta be a drámai napok történéseit, a kormányzó szerepét a kassai bombázás után hozott döntésben, de nem fordult ellene, felemelt fővel várta az ítéletet.

A Bárdossy László elleni vádirat¹⁵² az 1945. évi VII. t. c. (NBR) 11. szakaszának 2. pontjába ütköző háborús bűntett miatt marasztalta el a volt miniszterelnököt 3 vádpontban. Az első /a/ a Jugoszlávia elleni háború kérdésében, a 3. /c/ az Amerikai Egyesült Államok és Nagy Britannia elleni hadiállapot megállapításában. Számunkra természetesen a 2. /c/ vádpont a fontos, amely a következőket tartalmazta: „Budapesten, 1941. június 26-án tartott minisztertanácsban a Szovjetunió és Magyarország közötti hadiállapot beálltának megállapítását, valamint a magyar hadseregnek az ország határán kívüli alkalmazását javasolta; a javaslatot a minisztertanácsban szótöbbséggel keresztülvitte. Majd a minisztertanácsi határozatot másnap az országgyűlés képviselőházában napirend előtt bejelentette, tehát az országgyűlés előzetes hozzájárulása nélkül most már egy nagyhatalomnak üzent fegyveresen hadat, noha ez a nagyhatalom előzőleg követünk útján jóakarataról biztosította országunkat, a VONATKOZÓ TÁVIRATOT AZONBAN ÚGY AZ ÁLLAMFŐ, MINT A KORMÁNY TAGJAI ELŐL ELTITKOLTA.”¹⁵³

A vádirat indoklásában megállapította, hogy a terhelt a háborús bűncselekményt többszörösen elkövette, nemcsak a hivatkozott törvényi szakaszt illetően, hanem az NBR 11. szakaszának 3. és 4. pontjába ütköző cselekedetek miatt is. Tehát Bárdossy vádiratának csak egy részét képezte a kassai bombázás nyomán bejelentett hadiállapot! A vádirat evidenciának tekintette, hogy a Szovjetunióknak semmiféle köze nem volt a bombázáshoz. Mivel a miniszterelnök egyúttal külügyminiszter is volt, ezért – hangsúlyozta a vádirat – tulajdonképpen kettős felelősség terheli. Nemcsak kezdeményezője, hanem részese is volt a katonai akciót megindító minisztertanácsi döntésnek. Magyarország ennek a döntésnek a következtében került bele tulajdonképpen a világháborúba, s ez vezetett „teljes vereségünkre, romlásunkra, az iratoknál elfekvő okiratok és a nyomozati eljárás során kihallgatott tanúk vallomásai alapján annyira igazolást nyertek, hogy ezen tények ezeken az adatokon kívül különösebb bizonyításra nem is szorulnak.”¹⁵⁴ A vádirat a továbbiakban megállapította, hogy Bárdossy háborús bűnösségének megállapításához HÁROM KÉTSÉGBEVONHATATLAN TÖRTÉNELMI FAKTUM ELEGENDŐ. Ezek a következők voltak:

a/ Az 1941. június 23-i minisztertanácsi ülés a miniszterelnök-külügyminiszter javaslatára határozta el a Szovjetunióval való diplomáciai viszony megszakítását.

b/ Az 1941. június 26-án megtartott minisztertanács szintén Bárdossy javaslatára mondta ki, hogy Magyarország hadiállapotba került a Szovjetunióval, és az ország limitált haderővel részt vesz a Szovjetunió elleni katonai támadásban.

c/ Az országgyűlés képviselőházának 1941. június 27-i ülésén pedig ismét Bárdossy volt a hadbalépés kezdeményezője azzal, hogy bejelentette a hadiállapot beálltát a két ország között.

A vádirat ezután felsorolta azokat a „tényeket”, amelyeket az iratok és a tanúvallomások alapján lehetett kikövetkeztetni:

1. Magyarországot semmiféle nemzetközi szerződés nem kötelezte a Szovjetunió elleni háborúban való részvételre.

2. Németország sem követelte részvételünket a háborúban.

¹⁵² A Bárdossy-per. A vád 1. A tárgyalás és az ítélet 2. A Magyar országos Tudósító és a Magyar Távirati iroda hivatalos kiadásából. Szerkeszti Ábrahám Ferenc és Kussinszky Endre. Hiradó könyvtár, Budapest, 1945.

¹⁵³ I.m. 5. old.

¹⁵⁴ I.m. 11. old.

3. A Szovjetunió semmiféle okot nem szolgáltatott a katonai akcióra.

4. Mind a hadiállapot előkészítése, mind bejelentése a miniszterelnök részről alkotmányellenes volt, csakúgy, mint a magyar hadsereg országhatáron kívüli alkalmazása. A vádirat ennél a pontnál kiemelte, hogy Bárdossy Lászlónak „NEMCSAK POLITIKAI, HANEM JOGI FELELŐSSÉGE IS FENNÁLL.”¹⁵⁵

5. 1. Ebben a pontban a vádirat részletesen indokolta Bárdossy TUDATOS ROSSZHISZEMŰSÉGÉT: az adott pontok esetében. Így a június 23-i minisztertanácson hamisan állította, hogy a háromhatalmi egyezmény értelmében köteles az ország megszakítani a diplomáciai kapcsolatot azzal az országgal, amellyel szerződéses partnere hadban áll.¹⁵⁶ Példaként idézi az indoklás, hogy sem Japán, sem Bulgária nem szakította meg a Szovjetunióval a diplomáciai viszonyt a német támadás hírére.

5. 2. Ebben a pontban a vádirat részletesen áttekinti az 1941. júniusi német-magyar kapcsolatokat és újól megállapítja, hogy Németország részéről semmiféle kívánság nem hangzott el Magyarország szovjetellenes akcióban való részvételre vonatkozóan, viszont egy június 26-án kelt külügyminisztériumi feljegyzés szerint „A NÉMET KORMÁNY ILYEN EGYÜTTES FELLÉPÉSRE ALKALMAT ADOTT SZLOVÁK ÉS A ROMÁN KORMÁNYNAK, DE NEKÜNK NEM.”¹⁵⁷ Bárdossy László maga is bevallotta, hogy kényszerűség nélkül saját kezdeményezésére deklarálta a hadiállapotot, abból a megfontolásból, hogy várható egy későbbi német nyomásgyakorlás, amit jobb megelőzni, valamint a román és szlovák konkurencia miatti félelme is ebbe az irányba terelte cselekedetét. Megállapítja ezek alapján a vádirat, hogy Bárdossy valójában ürügyet keresett cselekedete elkövetésére, miközben a Szovjetunió erre a lépésre nem szolgáltatott okot. Miközben meg sem kísérelte, hogy tisztázza, valóban szovjet gépek támadtak-e Kassára, pedig erre több lehetősége lett volna.

A vádirat kihangsúlyozta, hogy Bárdossy beismerte: kétségei sem voltak a szovjet támadást illetően, mert meg volt győződve arról, hogy az a Szovjetunió érdeke, hogy Magyarországot beugrassa a háborúba, hiszen Kárpátaljára igényt tartott. Az indítvány ellentmondásokat vélt felfedezni Bárdossy vallomásaiban, hiszen hol azzal védekezett cselekedete miatt, hogy azért kellett lépni, mert a Szovjetunió elveszíti a háborút, s akkor szomszédos konkurenseink kerülnek kedvező helyzetbe, mert részt vettek a küzdelemben vagy megnyeri, mert akkor azért járunk rosszul, mert területet veszítünk.

A vádirat kassai bombázással, s nyomában a hadban állással foglalkozó érvelésének sarokpontja Bárczy István miniszterelnökségi államtitkár vallomása volt, amelyben kifejtette, hogy Kristóffy József moszkvai magyar követ táviratáról, amelyben beszámolt a Szovjetunió hazánkkal kapcsolatos békés szándékairól, Bárdossy nem referált a minisztertanácson, sőt megakadályozta a követet abban, hogy kihallgatásra menjen Horthy Miklós kormányzóhoz. Bárdossy tagadásával szemben Bárczy azzal érvelt, hogy erről a kérdéstről a minisztertanácsi jegyzőkönyvben nem esik szó. Bély Alajos írásban vallotta, hogy Bárdossy László a kormányzót ugyan nem értesítette, de értesítette a német katonai vezetést, amely – szemben a politikai vonallal – igenis akarta Magyarország részvételét a szovjetellenes háborúban. A németek éppen a szovjet jóindulat megnyilvánulásának ellensúlyozására határozták el, hogy „egy ál orosz légitámadással elébe vágnak a békés orosz szándékok érvényesülésének. Bély tanú is vallott arról /4. oldal/, hogy a kormányzó csak az 1944. évben szerzett utólag tudomást Kristóffy sürgönyéről.”¹⁵⁸

¹⁵⁵ Uo. 12. old.

¹⁵⁶ A Háromhatalmi Egyezményt a Nagynémet Birodalom, az Olasz Birodalom és a Japán Császárság 1940 szeptember 27-én írta alá. Az Egyezményhez elsőként Magyarország csatlakozott. (1940. november 20.) Féléven belül csatlakozott Románia, Szlovákia, Bulgária, Jugoszlávia és Horvátország.

¹⁵⁷ A Bárdossy per uo. 13. old.

¹⁵⁸ Uo. 15. old.

Ezen a ponton vissza kell kanyarodnunk Horthy kormányzó 1944. őszi, J.V. Sztálinhoz intézett leveléhez, amelyet a fentiekben ismertettünk. Horthy menyé, Edelsheim Gyulai Ilona, emlékiratában közölt egy figyelemreméltó levelet apósától, amelyben érintette a kassai merénylet kérdését.¹⁵⁹ A 2001-ben közreadott emlékezésben a szerző hosszasan idézte Horthy emlékiratának vonatkozó részletét, ám kétségtelenül tendenciózusan.¹⁶⁰ Ugyanis elhagyta a kassai incidensre vonatkozó részlet bevezető sorait, amelyek a következőket tartalmazták: „Mi, amennyire csak lehetett, addig kivontuk magunkat a Hitler által óhajtott korlátlan szövetség megkötése alól, és még 1941. június 22-e után is ennek a politikának folytatására tettünk kísérletet. Közvetlenül a német támadás megkezdése után ismét kaptam olyan levelet Hitlertől, amilyent az ember kelletlen érzéssel, vonakodva bont fel. Azt kívánta, hogy üzenjünk hadat a Szovjetunióknak.”¹⁶¹ A szakirodalom azóta egyértelműen cáfolta az 1953-ban kiadott emlékezés ezen sorait. Ellenkezőleg: Hitler – vezérkarával szemben – nem kívánta bevonni Magyarországot ebbe a háborúba, ugyanis nem akart foglalkozni újabb magyar területi követelésekkel. Ezek ismét szembeállították volna egymással Magyarországot és Romániát, mint ahogyan az 1940-ben, a második bécsi döntés előtt történt. 1941. áprilisában, Jugoszlávia elfoglalásakor német csapatok szállták meg a Bánság román határ és a Tisza közötti területét, amelyet sem Magyarországnak, sem Romániának nem kívántak átadni.¹⁶² Másrészt a német vezetés tisztában volt a magyar haderő viszonylagos értéktelenségével, hiszen jól tudta, hogy a Trianoni Szerződés tiltó rendelkezései következtében Magyarország csak 1937-ben szerezte vissza fegyverkezési egyenjogúságát, ami miatt sem légiereje, sem többi fegyveres erői nem tették alkalmassá a Szovjetunió elleni hadviselésre. Ezért inkább csak felvonulási területként, nyers- és fűtőanyag-, valamint élelmiszerszállítóként számított az országra. Hitlerrel szemben a vezérkar úgy gondolta, hogy szükség lehet a Szovjetunió elleni háborúban a 14 és fél milliós ország embertartalékaira is, arról nem is beszélve, hogy az 1939-ben létrejött százötven kilométeres magyar-szovjet határ megfelelő védelmére is figyelmet kell fordítani.¹⁶³

¹⁵⁹ „Papát izgatta egy Nürnbergből kapott hír, ezért az alábbi levelet írta:

’Robert N. Jackson úrnak, a legfelsőbb bíróság ügyészének, Nürnberg:

Február 12-én a londoni rádió közlése szerint Nürnbergben egy szovjet vádló írásos bizonyítékot mutatott fel Magyarországnak ellen. Az állt benne, hogy Magyarországnak orosz területeket ajánlottak fel, ha belép a háborúba a Szovjetunió ellen.

Ezt az állítást nem értem, úgy érzem, kötelességem Önnek tudatni, hogy a hír nem felel meg az igazságnak. Én ilyen ajánlatról soha nem hallottam, márpedig, ha lett volna ilyen ajánlat a külügyminisztériumon keresztül, arról biztosan értesültem volna. Egyetlen esetben hangzott el hasonló ajánlat. Lengyelország megszállása után Hitler felajánlott nekünk Lengyelországgal közös határunk mentén egy kis területet, melyen olajkútak voltak. Ezt elutasítottam, mondván, nincs szükségünk egy talpalatnyi földre sem ezeréves határainkon túl. Ezért még csak nem is valószínű, hogy Hitler megismételte volna ajánlatát...A német nyomás ellenére megtagadtam a Szovjetunióknak szóló hadüzenet küldését. Ezt csak az után adtam ki, hogy ők Kassát és Munkácsot bombázták.

Szívélyes üdvözlettel, Horthy, 1946. február 14.’ „
A levél tanúsága szerint egyértelmű, hogy a „hadban állás” kinyilvánítását Horthy Miklós kormányzó és nem Bárdossy László miniszterelnök-külügyminiszter döntötte el.
Gróf Edelsheim Gyulai Ilona Horthy István kormányzóhelyettes özvegye: Becsület és kötelesség 2. 1945-1998. 103. old. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2001.

¹⁶⁰ I.m I. kötet 98. old.

¹⁶¹ Horthy Miklós: Emlékirataim. Európa – História, 1990. 250. old.

¹⁶² A német álláspontot nemcsak szövetségesi ellentétének kiküszöbölése alakította ki, hanem az a még csak lazán körvonalazódó elképzelés, amelyet a győztes világháború utáni időkre tartogattak, hogy a történelmi Magyarország déli területein csaknem összefüggő, német telepések által a 18. században benépesített területen kialakítsanak egy német Gau-t, amely magában foglalná a baranyai-tolnai ún. Türkische Schwabei-t. a Bácskát és a Bánságot, ahol lehetett volna úgy határt vonni, hogy az ott élő, mintegy 700 ezer német egy közigazgatási egységet alkosson.

¹⁶³ I.H. Bagramjan más összefüggésben idézett kötetéből tudjuk, hogy a szovjet vezetés számolt Magyarország háborús részvételével, azon kívül, hogy nem vetette el a Kárpátokon való átkelés, átkarolás gondolatát. 1940-ben, a finn-szovjet háború befejezése után megkezdtek a haderő átcsoportosítását a kijevei katonai körzetbe is.

Érthető, hogy 1945-ben, a szovjet megszállás idején lefolytatott népbíróági per során nagy jelentőséget tulajdonítottak az idealizált szovjet-magyar kapcsolatoknak. Láthattuk, hogy a legfrissebb monográfia, Kolontári Attila munkája, már a helyén kezeli ezt a kérdést. Egyébként Ksistóffy József 1941. június 23-i, Bárdossy László népbíróági tárgyalásán központi szerepet kapott jelentésének megítélése nem egyértelmű és magától értetődő. Kiértékeléséhez szükséges a jelentés pontos elemzése. Az eredeti szöveg a következő:” Molotov ma délelőtt kéretett, kérdést intézett Magyarország állásfoglalásával kapcsolatban a német-orsz konfliktussal szemben. Közölte velem, hogy a szovjet kormánynak, mint azt már több ízben kijelentette, nincs követelése vagy támadó szándéka Magyarországgal szemben, nem volt észrevétele, hogy magyar követelések Románia kárára megvalósuljanak, e tekintetben a jövőben sem lesz észrevétele.

Események gyors menete folytán azonban szovjet kormánynak mielőbb tudnia kellene, hogy Magyarország szándékozik-e részt venni a háborúban, vagy semleges magatartást kíván-e. Közöltem, hogy a kormány álláspontja tekintetében nincsenek utasításaim, így a kérdés tisztázása tekintetében nem válaszolhatok. Kértem, hogy tegye lehetővé, hogy kormányommal az érintkezést felvegyem, ezt megígérte.

Magánvéleményem gyanánt megjegyzem, hogy magyar sajtó és rádió útján tett hírek szerint nem tartom valószínűnek, hogy Magyarország háborúba szándékozná lépni Oroszországgal. Miután Molotov mielőbbi választ kért, kérek sürgős utasítást.”¹⁶⁴

Peter Pastor megjegyzi, hogy a jelentés a magyar történészek egy részét arra a feltevésre indította, hogy „Magyarország semlegessége esetén megtarthatta volna Erdélyt, s mi több, a második bécsi döntés határait is túlléphette volna.”¹⁶⁵ (Pl. Dombrády Loránd: Hadsereg és politika Magyarországon. 1938-1944. Budapest, 1986. 236. old.) Ironikusan megjegyzi, hogy ezek szerint az erdélyi magyarság 1944 óta a hadbalépés következményeit sínyli. Problematikusnak ítéli Molotov szovjet kormányra való hivatkozását, hiszen azokban a kritikus napokban, ismerve J. V. Sztálin idegállapotát, nem valószínű, hogy létezett kormányálláspont. Inkább arról lehetett szó, hogy Molotov kormánya és Sztálin tudta nélkül tette ígéretét. Pastor felhívja a figyelmet arra, hogy Kristóffy látogatása után Molotov a román követtel, Grigore Gafencuval is beszélt, amikor az búcsúlátogatást tett nála, abból az alkalomból, hogy a hadiállapot beállt Románia és a Szovjetunió között. „Molotov ekkor nem fenyegette meg Romániát azzal, hogy agressziója miatt a Szovjetunió nem fogja ellenezni Erdély Magyarországhoz csatolását, pedig, ha Kristóffynak tett ígéretei komolyak lettek volna, ez lett volna várható. Ehelyett Molotov arról akarta meggyőzni Gafencut, hogy a besszarábiai válság óta a Szovjetunió baráti kapcsolatban állt a románokkal.”¹⁶⁶ A kötet előszavában Juhász Gyula is megfogalmazta azt a kérdést, hogy mennyire lehetett őszinte és megalapozott Molotov kijelentése, vagy mennyire volt csupán hatalmi érdekektől vezérelt? „Úgy gondolom – válaszolta meg kérdését – a kérdésfeltevés rossz, mert a külpolitikában kis országoknál és nagyhatalmaknál egyaránt a hatalmi érdek a döntő. 1941 júniusában az készítette Molotovot erre a kijelentésre, hogy távol tartsák a szovjetellenes háborútól

Komoly szerepet szántak a „határbiztosításnak” A hadseregtörzs állomáshelye Sztanyiszlavba került. 1940. novemberében egy törzstiszti csoport különböző fegyvernemi alakulatokkal együtt felmérte a magyar-szovjet határt, amely 1939-ben jött létre. „Az Uzsoki-hágó, melyen a Szambor-Uzsgorod közötti út húzódik, egy viszonylag alacsony magaslaton, 889 m-rel a tenger szintje felett van...Este felért a hágóra a kisérleti mentoszlop. . . A mentoszlop igen lassan haladt. Világos volt, hogy a nehéz, nem mozgékony, a hegyi harcra felkészítetlen lövészadosztályokat e térségben feltétlenül a lehető leggyorsabban át kell alakítani könnyű fegyverzetű hegyivadász-magasabbegységekké.” I.m. 37-38. old.

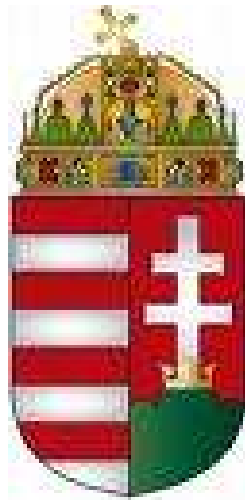
¹⁶⁴ (KÜM Szent-Iványi kézirat. 636. old. Másolat. 407. res. pol.) Közli: A moszkvai magyar követség jelentései. 1935-1941. (A dokumentumokat válogatta, a jegyzeteket és a névmutatót összeállította Peter Pastor) Századvég Kiadó – Atlanti Kiadó, Budapest, 1992. 344. old.

¹⁶⁵ Uo.

¹⁶⁶ Uo. 344-345. old.

Magyarországot.”¹⁶⁷ Megjegyezzük, hogy ez a megállapítás meglepően egybehangzik Horthy Miklós emlékiratának megállapításával: ”Molotov ígéretének, melyet Kristóffynak tett, bizonyára kérdéses az értéke; nagyhatalmak ilyen vonatkozásban nem éppen tartózkodóak, ha arról van szó, hogy kis államokat bevonjanak a háborúba, vagy attól távol tartsanak, különösen pedig akkor, ha ígéretük másnak a számlájára történik. Moszkva cáfolata azonban – szemben a saját vezérkari főnökünk jelentésével – megfelelt a valóságnak!”¹⁶⁸

Írásunkkal – többek között – azt kívántuk igazolni, hogy sem a kassai bombázás megítélése, sem Magyarország hadbalépése kérdésében nem volt döntő felelőssége Bárdossy Lászlónak, a miniszterelnöknek. Olyan kollektív döntést hozott a hatalmon lévő magyar elit, Horthy Miklós kormányzóval az élen, amelynek nemigen volt alternatívája. Az utólagos bölcselkedés nem jó módszer a történelmi események megítélésékor. 1941. júniusára Adolf Hitler hatalma olyan méreteket öltött Európában., hogy nemcsak a hadai által megszállt országok, hanem szövetségesei ugyanúgy felsorakoztak mellette, mint 1812-ben Napóleon mellett. A románok, finnek, szlovákok, olaszok, magyarok nemzeti hadereje mellett számos ország „önkénteseket” küldött a keleti frontra. A spanyol „kék-hadosztály” például a Ladoga tó jegén vérzett el. A második világháborúnak erről a „kollektív” jellegéről híven számolt be Gosztonyi Péter magyarul máig nem olvasható monográfiájában.¹⁶⁹

¹⁶⁷ I.m. 9. old.

¹⁶⁸ Horthy Miklós i.m. 251. old.

¹⁶⁹ Gosztonyi, Peter: Hitlers fremde Heere. Das Schicksal der nicht-deutschen Armeen in Ostfeldzug. Düsseldorf, 1976.